
DEĞERLENDİRMELER

Die Türkei in Europa - Beitrage des Südosteuropaarbeits - kreises der Deutschen Forschungsgeme inschaft zum IV. Internationalen Südosteuropa-Kongress des Association Internationale d'Etudes du Sud-Ust Européen, Herausgeeben von Klaus-Detlev GROTHUSEN, Vandenhoeck-Ruprecht in Göttingen, 1979.

Türkiye'nin Avrupa Birliğine veya Gümrük Birliğine girmesinin söz konusu olduğu şu günlerde, olayların ne kadar eski tarihlerde başladığının ve hangi konularla gündeme getirildiğinin de bilinmesi gerekmektedir. Aradan uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen bu gün kısa çizgilerle tanıtmak istediğimiz bu kitap, işlenen konuların güncelliği, orijinalliği ve önemi bakımından yerli veya yabancı okurların bir kez üzerinde durup düşünmesi gereken konular... Güneydoğu Avrupa Araştırmaları komisyonunun zaman zaman toplandığını; dil, edebiyat ve kültürün diğer dallarında önemli sorunları tartışmaya açtığını biliyoruz. Bu bakımdan özellikle Türk okuyucuların bu tür toplantılarda hangi konuların ele alındığını yakından izlemesi ve bilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Sunulan bildirilerin ayrı ayrı bölümler halinde bu kitapta yer aldığını görüyoruz. Birinci bölümde (Coğrafya) sadece Münih'ten Herbert Louis'in *Die Stellung Anatoliens am Rande Europas* (=Avrupa'nın kıyısında Anadolu'nun Yeri) başlığını taşıyan yazısını buluyoruz. İkinci bölüm (Bizans Araştırmaları) içinde yine bir araştırmacı, Münih'ten Armin Hohlweg bir bildiri sunmuş: *Der Kreuzzug des Jahres 1444-Versuch einer christlichen Allianz zur Vertreibung der Türken aus Europa* (= 1444 yılındaki Haçlı Seferi- Türklerin Avrupa'dan Atılması için Düzenlenen bir Hristiyan Birliği Denemesi) başlığını taşıyan bildirisi, günümüz eski Yugoslavyasında hortlatılıp Avrupa'da da birçok taraftar bulan bir düşüncenin ilk öncülüğünü kimin veya kimlerin yaptığını ortaya koyan bir çalışma...

Üçüncü bölüm Sanat Tarihine ayrılmış ve iki bildiri var. Birincisi Münih'ten Klaus Wessel'in: *Osmanische Einflüsse in der nachbyzantinischen Buchmalerei*

(=Bizans Sonrası Kitap Süslemeciliğinde Osmanlı Etkileri) ve ikincisi de yine Münih'ten Marcel Restle'nin: *Türkische Elemente in der bayerischen Architektur des 18. und 19. Jahrhunderts* (=18. ve 19. yüzyıllar Bavyera Mimarisinde Türk Unsurları) başlığını taşıyan bildiri Türklerin Viyana'dan çok sonraları bile Avrupa içlerine kadar nasıl etki yaptıklarını ortaya koyan değerli bir araştırma...

Dördüncü bölüm Tarih konularına ayrılmış olup burada üç bildiriye görüyoruz. O zamanlar İstanbul'da görevli olan Klaus Kreiser'in bildirisi *Über den "Kernraum" des Osmanischen Reichs* (= Osmanlı İmparatorluğunun "Çekirdek Odası" Üzerine) başlığını taşıyor ve Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş toprakları içinde ağırlığı olan merkezlerin neler olabileceğini araştırıyor. Münih'ten Hans Georg Majer ise *Wie stellten sich Osmanen zur Wohlfahrt ihrer Länder?* (= Osmanlılar Memleketlerinin Sosyal Yardımlaşmasında Nasıl Davranırlardı?) başlığını taşıyan bildirisinde Osmanlıların sadece askerlikle ve fetihle meşgul olmadıklarını; vakıf, imaret, külliye vb... kavramlarla insanlarına yardımcı olduğunu, bunun 16. yüzyıldan başlayarak devletin çözülemeyen sorunlarıyla zaman zaman çıkmaza girdiğini, devlet yönetiminin nasıl çalıştığını zengin dip notlarıyla da açıklayarak ortaya koyuyor. Bu bölümdeki son bildiri kitabın yayına hazırlayıcısı da olan Klaus-Detlev Grothusen (Hamburg) sunmuş: *Die orientalische Frage als Problem der europaischen Geschichte-Gedanken zum 100. Jahrestag des Berliner Kongresses* (= Avrupa Tarihinin Sorunu Olarak Ortadoğu Sorusu-Berlin Kongresinin 100. Yıldönümünde Düşünceler). Günümüzdeki birçok olaya açıklık getirecek olan tarihî gelişmelerin ve değişik düşüncelerin ele alındığı ilginç bir bildiri...

Kitabın beşinci bölümü Kilise Tarihi ve İlahiyat başlığını taşıyor. Burada da iki bildirin sunulduğunu görmekteyiz. Birincisi Viyana'dan Ernst-Christoph Suttner'in: *Die Konfrantation der Ostkirchen mit westlicher Theologie unter osmanischer Herrschaft* (= Osmanlı Hükümlanlığı Altında Doğu Kilisesi ile Batı İlahiyatının Karşı Karşıya Gelmesi). İkinci bildiri Hamburg'tan Bertold Spuler sunmuş: *Betrachtungen zur Lage des Islams in der heutigen Türkei* (= Günümüz Türkiye'sinde İslamiyetin Durumu Üzerine Görüşler) başlığını taşıyan bildirisinde yazar, Atatürk'ün reformlarından söz ettikten sonra partilerin tutumlarını, eğitim ve öğretim dünyasındaki durumu ve diğer gelişmeleri ele almıştır.

Kitabın altıncı bölümü olan Dil Bilimi içerisinde üç bildirinin bulunduğu görülmektedir. Bunların ilkinin Oldenburg'dan Michael Fritsche sunmuş ve bildirisi *Türkisch-balkanische Parallelitäten und türkische Elemente in den Verwandtschafts-terminologien der Balkansprachen* (= Balkan Dillerinin Akrabalık Terimlerinde Türkçe Unsurlar ve Türk-Balkan Paralellikler) başlığını taşımakta... Bu bildirisinde verdiği bilgilerin yanı sıra çeşitli çizelgelerle ve grafiklerle Türklerde, Arnavutlarda, Boşnaklarda, Bulgarlarda ve Yunanlarda kan akrabalığı ile evlilikten doğan akrabalıkları açık bir şekilde gösteren yazar böylece karşılaştırmalı araştırmaların ve özellikle halk bilimi çalışmalarının nasıl olması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Bu bölümün ikinci bildirisini de Berlin'den Ingrid Mönsch günümüzün sorunlarının başında gelen ve milyonlarca vatandaşımızı ilgilendiren bir konuyu ele almış: *Sozialpsychologische Implikationen im Fremdsprachenunterricht mit türkischen Arbeitnehmern* (= Türk İşçileri ile Yabancı Dil Derslerinde Sosyal-Psikolojik İçerikler). Yıllarca Batı Avrupa ülkelerinde ucuz ve basit iş gücü olarak istihdam edilen Türk vatandaşlarının yabancı dil öğreniminde karşılaştıkları zorluklar, yaşadıkları sorunlar ve içinde buldukları yaşantının değişik görüntüleri karşısındaki tutum ve davranışları bu bildiriye esas olarak alınmış. Otuzbeş yıldır hükümetlerimizin para yönü dışında köklü önlemler almadığı ve bunlarla ilgili örnek kararlara varamadığı için, değişik sorunların ve konuların yabancı bilim adamlarınca ele alınmasını doğal karşılamak - ama biraz da utanç duyarak - gerekiyor. Üç milyona varan nüfuslarıyla çok büyük bir güç haline gelen Türk vatandaşları için, hükümetlerimizin hiç olmazsa Türkiye'deki üç milyonluk bir kitleye, bir kente veya bir bölgeye neler yaptığını göz önüne almamız ve en azından eşit muamele beklemek de onların, Türkiye ekonomisine büyük destek veren bu cefakâr ve vefakâr insanların hakkı... Burada üçüncü bildiri ise Berlin'den Norbert Reiter *Das Problem Komparativ* (= Pekiştirme Sorunu) başlığı ile sunmuş. Balkan dillerinde karşılaştırmalı olarak pekiştirmeyi ele alan yazar küçük örneklerle yazısını kullanılır bir duruma getirmiştir.

Edebiyat Bilimine ayrılan yedinci bölümde sadece bir bildiri var. Göttingen'den Reinhard Lauer *Das Osmanische Reich als Weltmodell* (= Dünya Modeli Olarak Osmanlı İmparatorluğu) başlığını taşıyan yazısında yazar Ivo Andrić'in kaleme aldığı 'Prokleta avlija' (=Lanetli Avlu) kitabını işleyerek düşüncelerini sergilemiştir.

Kitabın sekizinci bölümü Ekonomi Bilimleri başlığını taşımaktadır. Burada da toplam üç bildirinin yayımlandığını görmekteyiz. Birinci bildiriye Münih'ten Hermann Gross *Die deutsch-türkischen Wirtschaftsbeziehungen* (=Alman-Türk Ekonomi İlişkileri başlığı ile sunmuş. Önce 18. ve 19. yüzyıllar içinde mevcut durumu kısaca özetleyen yazar, daha sonra Cumhuriyet dönemini içine alacak biçimde konuyu çok geniş olarak işlemiştir. Bildirisinin son bölümünü Almanya'daki Türk işçilerine ayıran Gross'un çeşitli yatırımların durumunu da ele aldığını görmekteyiz. Verilen sayılardan Türk işçilerinin birikimlerinin ne büyük ve yararlı sonuçlar sağladığını da görmemiz mümkün oluyor. İkinci bildiriye Münih'ten Werner Gumpel sunmuş. Bildirisinin başlığı *Die Türkei im wirtschaftlichen Entwicklungsprozess Europas* (=Avrupa'nın Ekonomik Gelişme Sürecinde Türkiye). Daha o yıllarda bu günkü Avrupa Birliğinin ve Gümrük Birliğinin söz konusu edildiğini, tohumların yeşertilmeye çalışıldığını okuyucular satır aralarında kolaylıkla görecektir. Bu bölümün son bildirisini ise Kiel'den Theodor D. Zotschew kaleme almış. Bildirisinin başlığı yine güncel bir konuyu ele aldığını gösteriyor: *Die Türkei und die Europaeische Gemeinschaft* (=Türkiye ve Avrupa Topluluğu). Burada ilişkilerin tarihî temelleri, tam üyeliğe giden yolu, her iki taraf için uyum konularını, kuzey-güney ilişkilerini, özel olarak Türk işçi sorunlarını, Türk dış ekonomisini ele alan yazar çeşitli sayısal tablolar ile okuyucuya geniş bilgi verebilmiştir.

Politika ve İletişim Bilimi başlığını taşıyan dokuzuncu bölümde sadece Nürnberg'den Franz Ronneberger'in *Der Beitrag der Türkei zur politischen Modernisierung* (=Politik Çağdaşlaşmada Türkiye'nin Katkısı) başlığını taşıyan bildirisini görüyoruz.

Bu önemli kitabın son bölümü Hukuk Bilimi olarak düzenlenmiş ve burada da sadece bir bildirinin sunulduğunu görmekteyiz. Bildiri sahibinin baskıya girmeden önce vefat ettiğini ekleyerek yazısının başlığını aktaralım; Regensburg'tan Franz Mayer'in: *Die Türkei, ein Glied der europaeischen Staaten-und Rechtsgemeinschaft* (= Bir Avrupa Ülkesi ve Hukuk Toplumu Üyesi Olarak Türkiye) başlığını taşıyan bildirisinde araştırmacının hem Osmanlı Devletinin son döneminde, hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde konuya eğildiğini ve düşüncelerini zengin dip notları ile açıkladığını görmekteyiz.

Kitabın sonunda bir dizin ile yazar adresleri de verilmiştir.

Türkiye'nin bu tür ciddi ve tutarlı toplantılarda değişik yönleri bakımında ele alınmasının ne kadar önemli ve yararlı bir birikime götüreceğini ortaya koyan bu ve benzer kitapları *Türk Dünyası*'nın sayfalarında okuyucularımıza duyurmayı sürdüreceğiz. Böylece Sibirya kıyılarından Atlas Okyanusu kıyılarına kadar geniş topraklara yayılmış olan Türk insanının, Türk kökenlilerin hangi sorunlarla karşı karşıya geldiklerini ve ileride de geleceklerinin bilinmesinde büyük yararlar görüyoruz. Gelecek kuşakların bunlardan yeterli ibret dersleri alması dileğimizi burada özellikle belirtiyor, bu tür çalışmaların sadece yabancı bilim adamlarınca değil, Türk bilim adamlarınca da yapılması gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Ancak gelip geçen hükümetlerin de bu tür konuları ele alarak onları kuşaklar sonrasına aktaran sosyal bilimlere daha ciddi ve tutarlı yaklaşımları ortaya koymasını da bütün aydınlarımızdan ve özellikle yöneticilerimizden beklemekte olduğumuzu da son sözlerimiz olarak eklemeliyiz.

PROF. DR. NEVZAT GÖZAYDIN